

İSLAM HUKUKU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

www.islamhukuku.com www.islamhukuku.org www.islamhukuku.net

Journal of Islamic Law Studies

مجلة البحوث الفقهية الإسلامية

Sayı / Number / العدد : 20

Yıl / Year / السنة : 2012

Nisan Ekim aylarında yılda iki sayı çıkar. Hakemlidir.

Sahibi / Publisher / صاحبا

Mustafa ÖZDEMİR

Mehir Vakfi Genel Başkanı / General Director of Mehir Vakfi / رئيس الوقف

Editör / Editor-in-Chief / رئيس التحرير

Prof. Dr. Saffet KÖSE

Editör Yardımcısı / Associate Editor / مساعد رئيس التحرير

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK

Yayın Kurulu / Editorial Board / هيئة التحرير

Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR - Dr. Ahmet AKMAN - Doç. Dr. Abdüsselam ARI - Prof. Dr. Servet ARMAĞAN - Doç. Dr. Tevhit AYENGİN - Dr. Tuncay BAŞOĞLU - Prof. Dr. Murteza BEDİR - Doç. Dr. Recep CİCİ - Dr. A. Hakan ÇAVUŞOĞLU - Dr. Hüseyin ÇELİKER - Prof. Dr. Şamil DAĞCI - Pdf. Dr. Nihat DALGIN - Prof. Dr. Sabri ERTURHAN - Prof. Dr. H. Tekin GÖKMENOĞLU - Prof. Dr. H. Mehmet GÜNAY - Yrd. Doç. Menderes GÜRKAN - Doç. Dr. Hasan KAÇAK - Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI - Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN - Prof. Dr. Cengiz KALLEK - Doç. Dr. Ali KAYA - Doç. Dr. Saim KAYADİBİ - Dr. Hüseyin KAYAPINAR - Dr. Necmettin KIZILKAYA - Prof. Dr. Ferhat KOCA - Doç. Dr. İsmail KÖKSAL - Yrd. Doç. Dr. Muharrem ÖNDER - Prof. Dr. Şükür Özen - Hasan Özer - Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan PALA - Dr. Ali PEKCAN - Yrd. Doç. Dr. İzzet SARGIN - Doç. Dr. Haluk SONGUR - Doç. Dr. Osman ŞAHİN - Yrd. Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK - Doç. Dr. Hasan TANRIVERDİ - Prof. Dr. Talip TÜRCAN - Dr. Mustafa YAYLA - Prof. Dr. Mustafa Yıldırım - Doç. Dr. Kemal YILDIZ - Dr. Yaşar YİĞİT

Danışma - Bilim Kurulu / Advisory Board / الهيئة الاستشارية العلمية

Prof. Dr. Hamza AKTAN - Prof. Dr. Vecdi AKYÜZ - Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN - Prof. Dr. Fahrettin ATAR - Prof. Dr. İ. Hakkı AYDIN - Prof. Dr. M. Akif AYDIN - Prof. Dr. Ali BAKKAL - Prof. Dr. Mustafa BAKTIR - Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU - Prof. Dr. Abdülaziz BAYINDIR - Prof. Dr. Faruk BEŞER - Prof. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN - Prof. Dr. Orhan ÇEKER - Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN - Prof. Dr. İ. Kafi. DÖNMEZ - Prof. Dr. Celal ERBAY - Prof. Dr. Mehmet ERDOĞAN - Prof. Dr. Mehmet ERKAL - Prof. Dr. Osman ESKİCİOĞLU - Prof. Dr. Beşir GÖZÜBENLİ - Prof. Dr. Hasan GÜLEÇ - Prof. Dr. Hayrettin KARAMAN - Prof. Dr. Muhsin KOÇAK - Prof. Dr. Salim SÖĞÜT - Doç. Dr. Ahmet ÖZEL - Prof. Dr. Mehmet ŞENER - Prof. Dr. Salih TUĞ - Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM - Prof. Dr. Davut YAYLALI - Prof. Dr. Y. Vehbi YAVUZ

Kitap Tanıtımı / Book Review / حول الكتب

Dr. A. Hakan ÇAVUŞOĞLU

Özetler / Summaries / ملخصات

Doç. Dr. Haluk SONGUR - Doç. Dr. Saim KAYADİBİ

Bibliyografya Kontrol / Bibliographic Control / مراجعة المصادر

Muhammet Ali DANIŞMAN

Uluslararası İlişkiler Koordinatörü / Coordinator of International Relations / منسق العلاقات العالمية

Dr. Necmettin KIZILKAYA - Necmeddin GÜNEY

Yazı İşleri Müdürü / Editorial Assistant / مراجعة المصادر

Abdullah ŞAFAK

e-mail: saffetkose@konya.edu.tr

ISSN 1304-1045

Kapak: Doç. Dr. Muhittin OKUMUŞLAR

Mizanpaj: Furkan Selçuk ERTARGİN, macfurkan@gmail.com

Baskı: Servet Ofset Ltd. Şti.

Matbaacılar Sitesi Yayın Cad. 9. Blok Ho: 50 Tel: 332 342 02 32 Karatay / KONYA

İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi Index Islamicus tarafından taranmaktadır.

İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi EBSCOhost'un hazırladığı Academic Search Complete (ASC)'de indekslenmektedir. Ayrıca Dergide yayımlanan yazılar EBSCOhost'un elektronik tarama motorlarında ilim dünyasına sunulmaktadır.

Journal of Islamic Law Studies (IHAD) is indexed by Index Islamicus and EBSCOhost.

Basım Tarihi EKİM 2012

- **Hakan Ertin, *Tıp ve Fetvâ: Tıbbî Konularda Fetva Verirken Bilgi Edinme Usulleri*, İSAR Yayınları, İstanbul 2012, 216 sayfa.**

Değerlendiren: Kamil Yelek *

Bilim, ekonomi ve teknolojinin hızlı bir şekilde ilerlemesiyle, hayatın bütün alanlarında gelişmeler meydana gelmektedir. Bu gelişmelerin meydana geldiği alanlardan biri de tıp olup, bu gelişmeler bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Organ nakli, beyin ölümü, insan embriyosu ile yapılan kök hücre çalışmaları gibi özellikle insan bedenine ileri düzeyde müdahalenin tıbben mümkün hale gelmesiyle birlikte tıp etiği tartışmaları dini, felsefi ve ahlaki açıdan sorgulanmaya, incelenmeye başlanmış ve ortaya çıkan bu sorunlara paralel olarak dini, hukuki ve etik yaklaşımlar geliştirilmeye çalışılmıştır. İnsan hayatında meydana gelen bu değişimlerin dini açıdan sorgulanması, değerlendirilmesi bu değişimin kaçınılmaz bir yönüdür. Bu nedenle tıp ve ilahiyat dünyasından olan uzman kişilerin, fetvaya konu olan meseleleri ortaya koyup açıklığa kavuşturmaları gerekmektedir. Çünkü bir fakihin söz konusu meselelerde, yeterince bilgisi olmadan doğru fetva verebilmesi mümkün değildir. İşte bu sebeple İSAR (İstanbul Araştırma ve Eğitim Vakfı) tıp, tıp etiği ve ilahiyat gibi farklı disiplinlerden ilim adamlarını bir araya getirerek, bu alandaki sorunları interdisipliner çalışma gruplarıyla masaya yatırıp çözümler aramaktadır. Hakan Ertin tarafından yayına hazırlanan bu kitap, İSAR Vakfı Tıp ve Ahlak Çalışma grubunun 5 Haziran 2010 tarihinde gerçekleştirdiği “İslam Âlimlerinin Tıbbi Konularda Fetva Verirken Bilgi Edinme Usulleri” isimli atölye çalışmasının deşifrelerinden oluşturulan bir üründür.

Eserde; Hayreddin Karaman'ın bu çalışma hakkında bir takdim yazısı ve İhsan Karaman'ın önsözünü takiben, önce açılış konuşmaları, sonra da iki oturum halinde yapılan tebliğler yer almakta ve kapanış panelinde katılımcıların konuyla ilgili çok yönlü değerlendirmeleriyle sonlanmaktadır. Ülkemizde tıp konularında verilen fetvaların arka planının, ortaya çıkış sürecinin bilimsel açıdan ele alınması, bu konuda fetva verenlerin ya da fetvayı oluşturanların tıbbi konularda nasıl bilgilendiklerinin tespit edilmesi ve olması muhtemel sorunlara disiplinler arası bir yaklaşımla çözüm bulmaya çalışmak bu çalışmanın amacı ve temel hedefleri arasında gözükmektedir.

“Tıptaki Yeni Gelişmeler ve Tıbbî Alandaki Problemler” başlığını taşıyan birinci oturumda Prof. Dr. Recep Öztürk'ün başkanlığında Yrd. Doç. Dr. Hakan Ertin, Prof. Dr. Serdar Bedii Omay ve Doç. Dr. İlhan İlkılıç, tebliğlerini sunmuşlardır.

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Hakan Ertin “*Tıp Etikçilerinin Karar Verme Konusundaki Sorunları*” isimli tebliğinde her tıbbî gelişmenin yeni bir ahlaki problemi beraberinde getirdiğini, bu yüzden dolayı tıp etiğindeki problemler alanların/sorunların hızlı bir şekilde arttığını, bu problemlerin neler olduğunu, sorunlara çözüm üretme noktasında zorluklarla karşı karşıya kalındığını belirtmiştir. Daha sonra sorunların bir kısmının bilgi eksikliği ve konuyu anlayamamaktan kaynaklandığı için özellikle İslam Hukukunu ilgilendiren konularda tıp etiği ile İslam Hukuku arasındaki ilişkinin sağlaştırılarak bu konular üzerinde her iki disiplinden uzmanların birbirlerini bilgilendirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca tıp etiğinde tartışılan “*bu kavramların İslamî terminolojide bir karşılığı var mıdır?*”, varsa “*biz bu kavramlardan hareketle bazı kararlara ulaşabilir miyiz*” gibi hususların altını çizmiştir.

Serdar Bedii Omay “*Tıpta bilgi nasıl oluşur? Kanıta dayalı tıp*” isimli tebliğinde tıpta bilginin nasıl oluştuğu, tıp epistemolojisinin nasıl meydana geldiği hususunda bireysel klinik tecrübesi ve sistematik çalışmalarla elde edilen verilerin birleştirilmesinin kanıta dayalı tıbbın biyolojik temellerini oluşturduğunu açıklamıştır. Hastaların tanısına ve tıbbi problemlerin çözümüne karar verirken biyolojik temelli verilerin yanı sıra hem etik, hem hekimlik, hem de dini bilgilerimizi işin içerisine katarak oradan hareketle bir sonuca varmamız gerektiği hususunun altını çizmiştir. Ayrıca tıpta meydana gelen bilginin bir takım mertebelerinin olduğu, bunların mertebelerine ve ne anlam ifade ettikleri, hangi mertebedeki bilginin kanıt seviyesinin yüksek hangisinin ise düşük seviyede olduğu ve bunların sonuçlarının neler doğurabileceği gibi konulara değinmiştir. İşte bu yüzden dolayı özellikle ortaya çıkan problemin fetvasının ne olduğu hususunda fetva makamında olan kimsenin, bu problemin tıbbi kanıt seviyesinin/bilimsel kuvvet derecesinin ne olduğunu mutlaka sorması gerektiğini, aksi takdirde bu durumun yanlış sonuçlara yol açacağını ifade etmiştir.

İlhan İlkılıç “*Rasyonel tıp ve tıp etiği kararlarındaki meseleler*” isimli tebliğinde tıpta bilginin nasıl oluşacağı sorusuna tıp ahlakı, tıbbi etik ve fıkhi açıdan bakılıp tartışılacaksa - bu problemlerin boyutlarına vakıf olmak için - bu konunun bilim felsefesi açısından incelenmesi gerektiğini ifade ederek tıp bilgisinin oluşumundaki teorik, felsefi ve pratik problemleri ele almıştır. Daha sonra bunların felsefi ve epistemolojik bilgi felsefesi/bilgi teorisi noktasında içermiş olduğu problemlerin etikçiler ve fıkıhçılar açısından içerdiği anlam ve öneme değinmeye çalışmıştır. Son olarak da; kullanılan bilgilerin ontolojik olarak farklı karakterlere sahip olduğunu, tıpta elde edilen bilgilerin tecrübî bilgi alanının içerisinde olduğunu, fıkıhtaki bilgilerin ise tecrübî bilgi sahasının dışında olduğunu, tıbbi bilgilerin tecrübî bilgi olması hasebiyle kanıt derecesi en yüksek bilgi bile olsa modern tıpta oluşan bilginin mutlak bir bilgi olmadığını, dolayısıyla elde edilen bu bilgilerin zaman içerisinde değişebileceğini, bu yüzden de sık sık gelişerek değişen ve dinamik olmayı gerektiren tıp bilgisinin kendisini güncellemesiyle fetva makamında olan kimselerin de kendilerini güncellemesi gerektiği hususlarına değinmiştir.

“Tıptaki Yeni Gelişmeler Işığında Fetva Usulündeki Değişmeler” başlığını taşıyan ikinci oturumda Prof. Dr. Murteza Bedir’in başkanlığında Prof. Doç. Dr. Hamza Aktan, Dr. Ekrem Keleş ve İrfan İnce tebliğlerini sunmuşlardır.

Hamza Aktan “Fetva Dili ve Türkiyede Sağlık Alanındaki Fetva Uygulaması” isimli tebliğinde öncelikle Din İşleri Yüksek Kurulu’nun tıp alanındaki bu yenilikleri, ortaya çıkan yeni uygulamaları takiben vatandaşların bu konudaki sorularına cevap vermek gibi bir görevinin olduğunu; ancak ortaya çıkan bu konularda karar vermenin o kadar da kolay bir hadise olmadığını, bir fakihin tıbbi konular ve gelişmeler hakkında ne kadar bilgilendirilirse söz konusu meselede verdiği fetvaların o derece isabetli olacağını ifade etmiştir. Daha sonra Din İşleri Yüksek Kurulu’na fetvaların nasıl ve ne şekilde geldiğini, gelen fetvaları cevaplarken nasıl bir yol ve metot takip edildiğini, bunların hangisinin denetimden geçip kurula iletilildiğini, konuları açıklığa kavuşturup karara varma noktasında hangi usul ve ilkelerin göz önünde bulundurulduğunu, bu kurulun öncelikli sorumluluğunun ne olduğunu, yani Diyanet’in bu konuda nasıl çalıştığını geniş bir şekilde örnekleriyle izah etmiştir.

Ekrem Keleş “Dünyadaki Uygulama” isimli tebliğinde; dünyadaki diğer fetva kurullarında da Diyanet’tekine benzer bir yapının olduğunu, ortaya çıkan tıbbi nitelikli sorunlara dini bakımdan cevap verilirken nasıl bir usul izlendiğini, dünyadaki önemli bazı fetva kurullarını ve bu kurulların tıbbi konularda fetva verirken hangi ilke ve prensipleri göz önünde bulundurduklarını, bu kurullarda takip edilen temel ilke ve prensiplerin hemen hemen aynı olduğunu ifade etmiştir.

İrfan İnce “Önerilen Fikhî Çözümlerin Getirdiği Sorunlar” isimli tebliğinde; bu tip sorunlara çözüm üretirken/fetva verirken geniş bir perspektifin, geniş bir referans çerçevesinin oluşturulması ve bununla ilgili çalışmaların yapılması gerektiği hususunu vurgulamıştır. Daha sonra tıp etiğiyle ilgili problemlerin çözümünde merci olarak gösterilen fikhin mevcut veya klasik işleyiş tarzının bu yetkinliğe sahip olup olmadığına, mevcut yapısında fikhin böyle bir etik referans çerçeve çizmeye ne kadar müsait olduğuna, fikhin bu oluşuma hazır olup olmadığına değinmiştir. Devamında ise; sadece fikhî noktadan hareketle bunları çözemeyeceğimizi, bunların daha geniş bir referans alanına çekilmesi gerektiğini, bu konulara parçacı ve maslahat temelli bir yaklaşımla bakılırken felsefi arka planının göz ardı edildiğini, bunun bir taraftan kolaylık sağlarken diğer taraftan büyük sorunları beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Çünkü tıp etiğiyle ilgili bir konuda meselelerin sadece tek yönüne bakıldığında, konu bir bütün halinde düşünülmediği için varılan sonuçların birbirleriyle uzlaşmaması söz konusu olabilir. Bu yüzden İrfan İnce, fetva verirken geniş bir perspektifin/referans çerçevesinin oluşturulması ve bununla ilgili çalışmaların yapılmasını önermektedir.

İki oturum halinde yapılan tebliğlerden sonra kapanış panelinde, katılımcıların konuyla ilgili, görüş, öneri ve değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu eser disiplinler arası bir yaklaşımla konuları ele alıp çözüm ve öneriler ortaya koyması bakımından tıp ve ilahiyat camiası için önemli bir çalışmadır.